

בישיבת רב:

כתיב (מלכים ב ה): בעת שאלישע ריפא את נעמן שר צבא מלך ארם מצרעתו, ונעמן קיבל על עצמו לא לעבוד עבודת כוכבים, אמר לאלישע:

"לדבר הזה יפלה ה' לעבדך, בבוא אדוני [מלך ארם] בית רימון להשתחוות שמה, והוא נשען על ידי והשתחיתני [והנני אנוס להשתחוות עמו]."

היינו, נעמן התנצל על שהוא "אנוס" לעשות כן.

וכתיב וכתוב שם: **"ויאמר לו [אלישע]: לך לשלום."**

כלומר: שהסכים לו.

ואף שלא היה מחוייב להתנגד לו ולהוכיחו, כי מצות תוכחה שייכת רק בישראל, כמו שנאמר (ויקרא יט): "הוכח תוכיח את עמיתך" — ולא את הגוי — מכל מקום, למה הסכים לו?

עוה-א **ואם איתא** ואם יש לבן נח חיוב למסור את עצמו להריגה — **לא לימא ליה**, לא יאמר לו: "לך לשלום", ולמה הודה לו?

מוכח שאין על בן נח חיוב למסור את עצמו על קדושת ה'.

הגמרא דוחה את הראיה: כיון שנעמן ה"אנוס" השתחוה בצניעה, כי לא היו ישראלים בבית רימון, ואף בני ישראל לא נצטוו אלא לקדש את ה' בתוך בני ישראל, ולא בין גוים⁽¹⁾.

הא בצניעה נעמן עשה כן בצניעה, לכן לא היה חייב למסור עצמו להריגה, **הא בפרהסיה**, שאלתינו היתה על פרהסיה, אם חייב למסור את עצמו, ואי אפשר לפשוט מנעמן שהשתחוה בצניעה⁽²⁾.

הגמרא חוזרת לדין ישראל.

שנינו שאחת המצוות שחייבים למסור עליהם את הנפש היא גילוי עריות. ועל כך מספרת הגמרא עובדא.

אמר רב יהודא אמר רב: מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת, לבעול אותה, וחלה מרוב אהבה, עד שהעלה לבו טינא נטמטם לבו ונימוק —

ובאו ושאלו לרופאים, ואמרו הרופאים: אין לו תקנה להתרפאות עד שתבעל לו!

בין ישראלים, כי מה הטעם לומר כן, והלוא עשרה גוים הם גם פרהסיה ביחס לבן נח.

אלא, שאצל נעמן לא היה פרהסיה, כיון שכל אלו שבאו בבית רימון השתחוו לעבודת כוכבים, ואינו נקרא פרהסיה.

ואין הכי נמי, בן נח מצווה למסור עצמו אף בין עשרה גוים ה"כופרים" בעבודת כוכבים.

2. זו שיטת רש"י, ולשיטתו לא נפשטה

שבע מצוות בני נח.

ובספר "פרשת דרכים" לבעל ה"משנה למלך" (דרך האתרים דרוש ב) סובר, שלגבי שפיכות דמים לא הסתפקו, ובודאי שחייב למסור עצמו להריגה. כי הסברא: "מאי חזי דדמך וכו' " שייכת גם בבן נח.

1. כן כתב רש"י.

ומוסיף הר"ן, שרש"י לא התכוון לומר דוקא

ובאו ושאלו לחכמים. אמרו חכמים: ימות! ואל תבעל לו!

אמרו הרופאים: לפחות, תעמוד לפני ערומה!

אמרו חכמים: ימות! ואל תעמוד לפני ערומה!

אמרו הרופאים: לפחות תספר תשוחח עמו, והיא תעמוד מאחורי הגדר ולא יראנה!

אמרו חכמים: ימות! ולא תספר עמו מאחורי הגדר!

בביאור עובדא זו פליגי בה שני אמוראים, והם רבי יעקב בר אידי, ורבי שמואל בר נחמני —

חד אחד משניהם אמר: האשה אשת איש היתה, לכן אסרו עליה לעשות כן.

וחד והשני אמר: פנויה היתה, ובכל זאת אסרו חכמים עליה לעשות כן. [כמו שיבואר].

ומבררין: בשלמא למאן דאמר: אשת איש היתה — שפיר מובן למה אסרו עליה חכמים לעשות כן, מפני שהוא איסור גילוי עריות, שלא הותר אף במקום נטילת נפש

מישראל.

אלא, קשה, למאן דאמר: פנויה היתה, מאי כולי האי, למה החמירו כל כך?

ומתריצין: רב פפא אמר: משום פגם משפחה משפחת האשה, החמירו חכמים. שמשפחתה מתביישם בכך.

רב אחא בריה דרב איקא אמר: לכן החמירו כל כך, כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות, לעשות דברים מכוערין אלו.

ומקשינן למאן דאמר: פנויה היתה, ולינסבה מינסב, שיתנוה לו בהיתר, בנשואין, ואין חשש על בנות ישראל, אם נאמר בכולן שבמקרה מיוחד זה — במקום חולי, יתנו אותן להם בנישואין, ונציל נפש מישראל.

ומתריצין: לא יועיל, ולא יתרפא, כי לא מייתבא דעתיה לא תתישב דעתו, כי תאוה גדולה זו ניתנה לעוברי עבירה, ויתרפא ממחלתו רק אם תעשה כן באיסור —

כמו דאמר רב יצחק —

דאמר רבי יצחק: מיום שחרב בית המקדש כשל הכח מרוב דאגות, ואין רוח קמה באיש להיות תאב לאשתו המותרת לו, לפיכך ניטלה טעם ביאה — וניתנה לעוברי עבירה

האיבעיא.

והרמב"ן מוסיף לבאר [לשיטתו עיין בעמוד הקודם הערה 23], שרק בישראל נאמר הדין שבשלש העבירות החמורות מצווים למסור את הנפש אפילו בצניעה משום מצוות "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך", אבל גוים מצווים רק שלא לחלל את ה' בפרהסיה.

והתוס' מפרשים פירוש אחר, וגורסים: "ואם איתא לימא ליה הא בצניעה והא בפרהסיה", כלומר למה לא לימד אלישע לנעמן, שיש חילוק בין צניעה לפרהסיה, משמע, שבכל אופן אינו מחוייב למסור את עצמו להריגה. ולפי פירוש זה נפשטה האיבעיא, ובני נח אינם מצווים על קידוש ה'.

שיצר הרע תוקף אותן ומרבה להן תאוותן, שנאמר (משלי ט): "מים גנובים ימתוקו ולחם פתרים ינעם", דהיינו לחם שהוא כינויי לאשה, כמו שנאמר אצל פוטיפר (בראשית לט): "כי אם הלחם אשר הוא אוכל". וכשהוא נעשה ב"סתרים" — ינעם.

הדרך עלך פרק בן סורר ומורה

פרק ואלו הן הנשרפין

מתניתין

”ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה —
זמה היא!

באש ישרפו — אותו ואתהן.”

עונש השריפה נאמר בתורה במפורש רק לגבי חמותו, אלא שלמדו ממנו חכמים בגזירה שוה גם לגבי בת אשתו, וכן לעוד שבע עריות האסורות מצד הקורבה של “אשה ובתה”.

ואלו הן הנשרפין:

הבא על אשה ובתה.

הגמרא מביאה מחלוקת של אביי ורבא במה מדברת המשנה.

לפי רבא, יש לגרוס “הבא על אשה שנשא את בתה”, והיינו הבא על חמותו.

ואילו אביי מעמיד את גירסת המשנה כמו שהיא. ולפיו, מדברת המשנה במי שבא על אם חמותו [“אשה”], וכן מי שבא על חמותו [“בתה”], שלגביהן שתייהן אמר הכתוב במפורש [“ישרפו אותו ואתהן”] שהבא על כל אחת מהן דינו בשריפה.

וכן חייבת שריפה **בת כהן שזנתה**.⁽²⁾

ועתה חוזרת המשנה להלכה הראשונה, של חיוב שריפה למי שבא על “אשה, ובתה”, ומבארת אותה:

הקדמה

עונש מיתה בשריפה, הוא בשני ענינים:

האחד, אדם הבא על אשה ובתה.

והשני, בת כהן ארוסה או נשואה, שזינתה תחת בעלה.

בפרשת “אחרי מות” אמרה תורה את איסורי העריות, ובכללן איסור “אשה ובתה”, וכך אמר הכתוב [ויקרא יח יז]:

”ערות אשה ובתה — לא תגלה”.

והוסיף הכתוב, ואמר:

”את בת בנה ואת בת בתה — לא תקח לגלות ערותה. שארה הנה, זמה היא”.

האיסור לגלות ערוות “אשה ובתה”, הוא האיסור לבוא על בת אשתו [אפילו אינה בתו], והוא גם האיסור לבוא על חמותו. שהרי “בת אשתו” ו“חמותו”, שתייהן נכללות בהגדרה של “אשה ובתה”.⁽¹⁾

ואילו את עונש השריפה על העבירה הזאת, אמרה התורה להלן, בפרשת קדושים [ויקרא כ].

2. רק היא נידונית בשריפה, ולא בועלה, שהוא נידון בחנק, כדין הבא על אשת איש שאינה בת כהן.

1. ובכלל האיסור הזה נכללו גם בתו של אדם ובת בנו ובת בתו. זאת, בנוסף לאיסור העצמי האמור בהם. וכן נכללו בו איסור אם חמותו ואם חמיו.

לפי הגירסא במשנתנו, מסביר אב"י [בגמרא] את דברי המשנה כך: (3)

יש בכלל הנשרפים על עבירת האיסור של הבא על "אשה ובתה", דהיינו אם חמותו וחמותו [המפורשות בתורה], שהבא על כל אחת מהן דינו בשריפה], גם נשרפים נוספים, הנכללים גם הם באיסור "אשה ובתה". וזאת, על אף שלא נאמר במפורש בתורה שדינם בשריפה. ואלו הם: (4)

א. הבא על **בתו**, שאינה מאשתו, אלא היא בת אנוסתו. (5)

ב. וכן הבא על **בת בתו**, ועל **בת בנו**, דהיינו, הבא על נכדותיו שהיו לו מאנוסתו.

ג. וכן הבא על **בת אשתו**, בין שהיא בתו, (6) ובין שהיא בת שיש לאשתו מאדם אחר [שהיא בת חורגת].

ד. וכן הבא על **בת בתה**, וכן הבא על **בת בנה**.

ה. וכן הבא על **חמותו**, וכן הבא על **אם חמותו**.

ז. וכן הבא על **אם חמיו**. והגמרא תבאר את הקטע הזה.

גמרא

שנינו במשנה: הבא על אשה ובתה.

מדייקת עתה הגמרא מלשון המשנה, שבהכרח, מזה שאמר התנא "אשה ובתה", כוונתו היא לשתני נשים, שהבא על כל אחת ואחת מהן חייב שריפה. ושתני הנשים הללו הן "אם חמותו", ו"חמותו". ולפי זה, אין אשתו של האדם נכללת בלשון התנא "אשה ובתה".

ודיוק זה בנוי על שלשה דברים:

האחד, על כך שבהמשך המשנה אומר התנא, שכל שאר הנשים הנוכרות במשנה נכללות ב"אשה ובתה". ומזה משמע, שיש "אשה ובתה" הנאמרות במפורש בתורה לחיוב שריפה, והיינו אם חמותו וחמותו, ומזה נלמדות שאר הנשים הנוכרות. ולכן אי אפשר לומר ש"אשה ובתה" היא אשתו ובת אשתו, שהרי לגבי בת אשתו לא נאמר בתורה במפורש חיוב שריפה. ובהכרח, שכונת התנא לחמותו, שנאמר בה שריפה במפורש.

השני, על כך שלא יתכן לומר כי "אשה ובתה" הכונה היא לאשתו ולחמותו, כי אם כן, היה התנא צריך לומר "הבא על אשה ואמה".

השלישי, על כך שלא יתכן לומר כי "אשה ובתה" היא למי שבא על חמותו ועל אשתו,

3. כאמור, לרבא [בגמרא] יש שיטה אחרת וגירסא אחרת, ולכן הוא מבאר את המשנה באופן אחר.

4. והם נלמדים בגזירה שוה מאשה ובתה.

5. האיסור לבוא על בתו מאנוסתו הוא לאו

נפרד [ויקרא יח יא] "ערוות בת בנך או בת בתך לא תגלה ערותך, כי ערוותך הנה". וממנו נלמד איסור ערוה של בתו.

6. וחייב עליה שתיים, הן מצד בתו, הן מצד בת אשתו.

ומכלל זה אתה למד, דתרוייהו, שתי הנשים הללו, חמותו ואם חמותו, הן כתיבי בהדיא, נאמרו בכתוב במפורש, ואילו הנך, שאר הנשים הנכרות במשנה, חיוב השריפה עליהן מדרשא אתיא, נלמד מגזירה שוה.

ומעתי, דנה הגמרא:

הניחא לאביי, דאמר להלן לגבי מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא, "משמעות דורשינן", כיצד לדרוש את הכתוב "אתהן", איכא בינייהו. שהוא סובר כי לדברי הכל אם חמותו חיובה הוא בשריפה, אלא שרבי עקיבא סובר שאם חמותו נאמרה במפורש בדברי הכתוב ["אתהן"], ואילו רבי ישמעאל סובר שהיא לא נאמרה בכתוב, אלא היא נלמדת מדרשה [וכפי שיבואר להלן], לפיו שפיר ניתן לומר כי מתניתין מני, משנתנו בשיטת מי אמורה? — רבי עקיבא היא.

אלא לרבא, דאמר להלן כי לדברי הכל לא נאמרה אם חמותו במפורש בתורה, ורק דין חמותו לאחר מיתה איכא בינייהו, שנחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא אך ורק בשאלה אם ממשיך חיוב המיתה בשריפה בחמותו גם לאחר מיתת אשתו של חמותו, או שלאחר מיתת אשתו אין חיוב מיתה בחמותו, אלא היא אסורה עליו מעתה רק באיסור בעלמא. אם כן, שלדברי הכל אין חיוב שריפה של אם חמותו מפורש בתורה, מתניתין, שמוכח ממנה שחיוב שריפה באם חמותו מפורש בתורה — מני? כשיטת מי היא אמורה?!

אמר לך רבא, אכן אין שיטה שכזאת, ולכן יש לשנות את המשנה באופן אחר: תני: הבא על אשה שנשא בתה. והיינו הבא על

כי אם כן היה התנא צריך לומר: הבא על אשה שנשא את בתה, ולא לומר "הבא על אשה ובתה", שהרי על ביאת אשתו [בת חמותו] הוא לא חייב כלום.

אלא שבהכרח, כך אמר התנא: הבא על "אשה" שהיא אם חמותו, או הבא על "בתה" שהיא חמותו, על כל אחת ואחת מהן הוא חייב שריפה.

"הבא על אשה, שנשא בתה", דהיינו, הבא על חמותו, לא קתני.

אלא הכי קתני: "הבא על אשה ובתה".

והרי מכלל הלשון הזה למד דתרוייהו לאיסורא. דהיינו, משמעות הלשון הזאת אומרת, שכל אחת משתי הנשים הללו אסורות עליו. ולא מדובר בחמותו שהיא אשה אחת בלבד האסורה, אלא בשתי נשים אסורות, שעל כל אחת משתיהן הוא חייב שריפה.

ומאן נינהו, מי הן שתי הנשים האסורות, כל אחת ואחת באיסור "אשה ובתה" שנאמר בתורה במפורש שחייבים עליהן שריפה?

בהכרח, שהן חמותו, ואם חמותו. שהרי רק בהן אמר הכתוב במפורש שחייבים עליהן שריפה, בעוד שכל שאר הנשים שבמשנה לא נאמר חיוב שריפה במפורש, אלא הוא נלמד מחמותו ואם חמותו.

וקתני "יש בכלל אשה ובתה", מהן נלמד לכל שאר הנשים השנויות במשנה, שחייבים עליהן שריפה.

חמותו, שרק בה בלבד נאמר דין שריפה במפורש.

וממשיכה הגמרא לדון ולבאר:

שנינו בהמשך המשנה, **כי יש בכלל "אשה ובתה"**, דהיינו, שיש נשים שלא נאמר בהן עונש שריפה במפורש, אלא הוא נלמד בגזירה שוה מ"אשה ובתה" האמורות בתורה במפורש, ואלו הן **חמותו ואם חמותו ואם המיו.**

ולשון זו, קשה בין לאביי ובין לרבא.

לאביי, הרי "אשה ובתה" הן חמותו ואם חמותו עצמן, המפורשות בתורה, ואי אפשר לומר עליהן שהן "בכלל אשה ובתה".

ולרבא שתיקן את לשון המשנה, ושנה בה "הבא על אשה שנשא את בתה" [דהיינו הבא על חמותו], יקשה, כיצד אמר התנא בהמשך המשנה שחמותו היא בכלל הנשים הנלמדות מ"הבא על אשה שנשא את בתה".

ומבאר הגמרא: **לאביי, אידי, אגב דקא בעי למיתנא, כיון שהיה התנא צריך לשנות את אם המיו, שחיוב שריפה שלה לא נאמר בתורה במפורש, תני נמי בדרך אגב, גם את חמותו ואם חמותו.**

ואילו לרבא יש לתרץ ולומר, כי אידי דקא בעי למיתנא "אם המיו, ואם חמותו" שאינן מפורשות בתורה — **תני נמי אגב כך, גם את חמותו.**

ועתה דנה הגמרא במקור לחיוב השריפה באותן הנשים שלא נאמר בתורה במפורש שעונשן בשריפה:

מנהני מילי?

דתנו רבנן: נאמר בפרשת קדושים [ויקרא כ יד] **"איש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא, באש ישרפו אותו ואתהן"**.

אין לי חיוב שריפה אלא במי שבא על אשה ואמה.

הבא על **בת אשה, ובת בתה ובת בנה, מנין** שגם הוא חייב שריפה?

נאמר כאן, בעונש שריפה על חמותו, "זמה".

ונאמר להלן, באזהרת בת אשתו, "ערות אשה ובתה לא תגלה. את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה, שארה הנה, זמה היא". ולכן יש ללמוד בגזירה שוה של "זמה זמה" שכל איסורי קורבה מחמת בת אשתו דינן בשריפה, כמו חמותו:

מה להלן, באזהרת בת אשתו, בתה ובת בתה ובת בנה נאמרו בפסוק. אף כאן, לגבי עונש השריפה [הנלמד בגזירה שוה של זמה זמה]— בתה, ובת בתה, ובת בנה, כולן בשריפה.

ועתה אומרת הברייתא שלשה דברים סתומים, שתבארם הגמרא:

א. מנין לעשות זכרים כנקבות? —

נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה, מה להלן זכרים כנקבות, אף כאן — זכרים כנקבות.

ב. מנין לעשות למטה כלמעלה? —

נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה, מה להלן למטה כלמעלה, אף כאן — למטה כלמעלה.

אשה, ואחר כך לוקח את אמה של אשתו [חמותו], ואין לנו מקור מפורש לאם חמותו. (7) ואם כן, היתכן לומר כי **אם חמיו מיהדר עלה?** הרי לא יתכן שעוד לפני שיודע התנא את המקור לשריפת אם חמותו, הוא מחזר לדעת מהו המקור לשריפת אם חמיו כמו אם חמותו!

אמר אביי, הכי קאמר התנא באומרו "זכרים עה-ב כנקבות": מנין לעשות שאר [קירבה של בתו] **הבא ממנו** [דהיינו, בת בנו ובת בתו שאינם מאשתו, אלא מאנוסתו], **כשאר** [כקירבה של בת] **הבא ממנה** [מאשתו, דהיינו, בת בנה של אשתו ובת בתה של אשתו, כשאינם ממנו אלא רק מאשתו], ולחייבם שריפה כמו שחייבנו שריפה בשאר הבא ממנה, שלמדנוהו בגזירה שוה? — **נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה, וכו'.** (8)

ותמהה הגמרא: **והא בשאר דידיה**, בפסוק האוסר את קירבת בתו מאנוסתו ואת בת בנה ואת בת בתה, **לא כתיבא ביה זמה!**

אמר רבא, אמר לי רב יצחק בר אבודימי: אתיא "הנה הנה", תחילה אנו למדים בגזירה שוה של "הנה הנה". כי בפסוק המדבר בשאר הבא ממנו [בתו מאנוסתו ובת בנה ובת בתה], נאמר כי "ערוותך הנה". ובפסוק המדבר בשאר הבא ממנה, נאמר "שאר הנה". והרי זה כאילו נאמר גם בשאר הבא ממנו "זמה". ומעתה, שגם בשאר הבא ממנו נאמרה "זמה", שוב **אתיא** גזירה שוה של

ג. ומה כאן למעלה כלמטה — אף להלן למעלה כלמטה.

ועתה מבארת הגמרא את שלשת הדברים הסתומים שאמרה הברייתא:

א. אמר מר ברייתא: מנין לעשות זכרים כנקבות.

ודנה הגמרא: **מאי**, מהו הביאור ב"זכרים כנקבות"?

אילימא, אם נאמר שכונת הברייתא באומרה "זכרים כנקבות", היא לומר, מנין לנו חיוב שריפה על **בת בנה** ["זכרים"] של אשתו **כבת בתה** ["נקבות"]?

הרי אי אפשר לומר כן! שהרי חיובי השריפה על בת בנה ועל בת בתה — **בהדי הדדי קאתיא!** שניהם נלמדים כאחד, מכך ששניהם נכללים בפסוק יחד עם בת אשתו, שנאמר בו זמה, ולמדים את העונש בגזירה שוה של "זמה זמה" מחמותו.

אלא, שמא תאמר, שכונת התנא לומר, מנין לנו המקור לעונש שריפה על **אם חמיו** ["זכרים"] **כאם חמותו** ["נקבות"]?

הרי גם זה לא ניתן לומר! **כי השתא**, הרי עתה, עדיין חיוב השריפה של **אם חמותו לא קמה לן**, דין זה עדיין לא "קם" לו לתנא שהוא מפורש בתורה, כי משמע מתחילת דבריו, שהפסוק "ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה", מדבר כפשוטו, במי שלוקח

8. אם כי יש חילוק בין שאר הבא ממנה לבין שאר הבא ממנו, שכן אם אמה אסורה ואילו אם

7. עיין רש"י.